

„DEN STORE GLÆDESFEST” I ULKESTRUP 1845

Et Hundreedaarsminde.

Af Jørg. Antonsen.

For 100 Aar siden stod dansk Demokrati foran sit Gennembrud. Stavnsbaandet var blevet løst i 1788, men der skulde Tid til, før Rækkevidden af denne Gave til den danske Bondestand blev forstaaet af den jævne Bonde. Han blev ved denne Lov, som Asmund Gleerup sagde det, lyst i Kuld og Køn og blev gjort til Borger i Staten — med de Rettigheder og de Forpligtelser, som dermed fulgte. Der gik Aar, før det gik op for Bonden. Aarhundreders Trældom havde forkuet og sløvgjort ham, saa han ikke begreb eller længtes efter Frihedens Goder.

Men de store Frihedsbevægelser i Udlandet satte sig ogsaa Spor i Danmark, først i Hovedstadens Akademikerkredse, men derfra fandt Tonerne Vej ud i Provinsen og til Landdistrikterne og vandt Genklang hos de mest vaagne, først og fremmest blandt frisindede intellektuelle. Det gik mere langsomt med at fange dem, der selv var inde under Trykket af Tvang og Ulighed.

Nogle af de første jævne Folk, der blev grebet af Tanken om at frigøre Folket fra Embedsmandsvælde, Fæstevæsen, og hvad der nu ellers trykkede, var Lægprædikanterne. Rasmus Sørensen fra Venslev maa af disse nævnes i første Række. Paa denne Egn var det især Fæster Peder Hansen fra Lundby, der i politisk Henseende fik Held til at gøre en Vækkergerning. Han skal ikke have været no-

gen stor Taler, men have haft en egen Evne til i de smaa Kredse at tale Standsfæller til Hjerte. Han var ofte paa Rejse, og helst virkede han i Holbæk Amt, hvor han efterhaanden vandt mange Venner. De sendte Bud efter ham og lod ham vandre fra Sogn til Sogn og fra Gaard til Gaard. Overalt søgte han at vække Bønder til Forstaaelse af deres politiske Ansvar.

Naar Holbæk Amt tidligere end andre Amter kom ind under den politiske Vækkelse, skyldes det sikkert, at aandelige Vækkelser havde faaet Tag i ret store Dele af Befolkningen og havde faaet dem til at tænke over Livet og dets Problemer. Den første frie Folkefest paa Sjælland holdtes paa Vejrhøj i 1841 efter Indbydelse af Grundtvigs gode Ven, Præsten Gunni Busck i Stigs Bjærgby. Det var kun to Aar efter, at Blicher havde begyndt sine Himmelbjergfester.

Det er en Kendsgerning, at den politiske Vækkelse blandt Bønderne satte ind her i Amtet før end andre Steder. Allerede i 1843 stiftedes Holbæk Amts Landkommunalforening ved et Møde i Nykro, og den blev Forum for Drøftelse af alle de Spørgsmaal, som en ny Tid rejste, først og fremmest dog Kravet om Fæstevæsenets Ophævelse. Dette Krav blev udformet ved et Møde hos Gæstgiver Anthon i Holbæksgaarden d. 2. April 1844, hvor man vedtog en af Asmund Gleerup forfattet Henvendelse til Stænderforsamlingen. Adressen fik 1930 Underskrifter og gav Anledning til en Drøftelse, der gav Genlyd Landet over.

Der var Tilskyndelse nok i alt det Røre, der var skabt, til at samles til et større Stævne. Men det var alligevel en ny Vej, der skulde betrædes. Bonden havde ikke før prøvet denne Form for Meningstilkendegivelse, og derfor betegner Folkestævnet paa Ulkestrup Mark en Milepæl.

Det var Mændene fra Landkommunalforeningen, der tog Initiativet. Det synes, som om Caspar Jørgensen paa Kildegaarden i Ulkestrup, en Arvefæstegaard under

Kongsdal, var den, der var Tankens egentlige Ophavsmand.

Den officielle Indbydelse til Glædesfesten stod at læse i Almuevennen for den 18. Juni 1845:

Til taknemlig Erindring om det evig berømmelige Værk, som højsalig Kong Frederik d. 6. udførte i Aaret 1788, da han løste det haarde Baand, som i saa mange Aar havde fængslet den danske Bonde til den Plet, hvorpaa han var født, agte vi Bønder paa Holbæks Amt at samles til en Glædesfest paa Ulkestrup Mark d. 30te denne Maaned. Vi skulde ikke undlade offentligt at indbyde enhver af vore Venner til benævnte Fest, og iblandt de Mænd, der med Rette fortjener at bære dette Navn, vide vi med Vished, at Hr. Skolelærer Sørensen i Kjøbenhavn og Peder Hansen i Lundby have gjort sig værdige, hvorfor vi nærer det Haab, at de til denne Højtidelighed ligesom forhen, naar en enkelt eller nogle faa af os har anmodet dem om et Besøg, bære os med deres Nærværelse.

Opraabet havde 41 Underskrivere fra Faarevejle, Kundby, Hagedsted, Bjergby, Undløse, Hørby, Svinginge, Hjembæk og Gislinge Sogne. Senere blev Landkommunalforeningen, hvis Formand var Asmund Gleerup, Medindbyder og tilskød 30 Rigsdaler til Dækning af Udgifterne.

Mødepladsen paa Ulkestrup Mark var ikke noget ukendt Samlingssted. I Skovkanten paa Kildegaardens Grund ud mod Fugleaa ligger Helligkors Kilde, hvortil der var valfartet i Aarhundreder. Her blev holdt Kildemarkeder, som der stod Gny af. De blev for Resten senere stoppet, fordi de udartede for stærkt med Drikkeri og Optøjer.

Det viste sig ogsaa, at Folk fandt Vej. Hele Karavaner af Køretøjer bevægede sig hin Dag mod Ulkestrup. Det fortælles, at Folk fra det nordlige Odsherred kørte hjemmefra ved Midnatstid for at naa frem til Middag, da Mødet skulde begynde. I en vid Omkreds stod Gaardene næsten tomme, fordi alle skulde med.

Datidens Blade opgiver Deltagerantallet til 6 a 8000, ja, et enkelt Blad siger endog 10.000. Det er selv med Nutidens Øjne et anseeligt Tal. Men foruden Talere var der ogsaa sørget for Underholdning. Om det 2. Stævne, der

holdtes i 1847, har en Deltager skrevet en lille Beretning, der sikkert i det store og hele ogsaa passer paa det første:

Folkefesten afholdtes paa en meget bekvem Plads; den var omtrent i Firkant, noget aflang og var i den nordre Side indhegnet med Stengærde. I den østlige og sydlige Side var anbragt Telte, hvor man kunde nyde Forfriskninger og fri sig for Dagens Solhede. Bag ved Teltene i den østlige Side var anbragt 10 a 12 Kanoner, som af og til salutede, naar der udbragtes Skaaler. I det nordøstlige Hjørne var to Danseboder, hvor nogle Musikanter spillede; i den sydlige Side var en Karuselbane opstillet. Noget til venstre for Indgangen var en høj Bakke, hvorfra man havde en vid Udsigt, og paa denne Bakke vajede et Dannebrogflag. Her var der sat Bænke op, som enhver kunde benytte. Og i Nærheden var Talerstolen, hvor der den Dag blev holdt flere Taler.

Der var altsaa Islæt af Kildemarkedet ogsaa i denne den første sjællandske Folkefest.

Men det fremherskende Træk var Talerne og den Begejstring, hvormed de blev modtaget. Som det blev skrevet: Mødet var et Vidnesbyrd om et Folk i Opbrud, et Folk, der var i Færd med at vaagne til Bevidsthed om dets Ret og dets Styrke.

Caspar Jørgensen paa Kildegaarden var baade Festens Ophavsmand og dens Vært. Det var naturligt, at han bød Velkommen. Han udbragte et Leve for Konge og Fædreland og sagde saa bl. a., at da Festen var foreslaaet af en Bonde i en Forsamling, der saa godt som udelukkende bestod af Bønder, var det fundet passende, at en Bonde aabnede den, uden at den derfor skulde være en Bondefest; den skulde være en Folkefest, en festlig Sammenkomst, hvor ingen skulde være den første, ingen den sidste, hvor de forskellige Klasser kunde vænnes til at være sammen, til at udtale sig for hinanden og bevæge sig imellem hinanden ...

Der ligger i disse Ord et helt moderne Land og By-Program, og der var den Sandhed i dem, at her mødtes de fremmeste Talsmænd for Bønder og for de frisindede Borgere, men de fleste Tilhørere var fra Landet. Byernes

Haandværkere, handlende og Arbejdere var endnu ikke vaagnet op til folkelig og politisk Daad.

Efter Velkomsten Kl. 12 gik der en Timestid, hvor de forsamlede hilste paa hinanden og tog Del i Forlystelserne. Nogle gik dog ud ad Vejen for at tage imod Kammerraad Drewsen, der ved sin Ankomst fik en hjertelig Velkomst.

Og saa talte, som det hedder i Datidens Referat, Bondens Ven til Bonden.

Drewsen sagde bl. a., at han havde altid følt sig sært hendragen til Bondestanden, han havde tidlig lært at irdse, at Agerdyrkningen var af alle Næringskilder den vigtigste; det var den, der havde bragt Menneskene til at slutte sig sammen, til at danne Samfund, og fra Menneskesamfundene udgik Menneske-Udviklingen. Det havde været hans Stræben at fremhjelpe Bonden til Frihed og Lighed med de andre Stænder i Samfundet.

... Nu maatte der arbejdes paa, at Hvermand kunde blive Herre paa sin Lod, at der blev lige Skat paa lige Jord, og at det var alles Pligt at forsvare Fædrelandet, naar Fare truede, at den riges og fornemmes Søn burde staa Arm til Arm med den fattiges og ringes.

Han var blevet kaldet Agitator; en, som sætter noget i Bevægelse, og dersom det nu lykkedes ham at sætte Bonden i Bevægelse for den gode Sag, da maatte man gerne kalde ham en Agitator. Han vilde anse det for et Hædersnavn.

Det er helt rørende at læse om det Bifald, der lød; i Referatet bruges Udtryk som »den begavede Taler« og »den elskede Mands Navn«.

Den næste Taler var Skolelærer Rs. Sørensen, der talte om Stavnsbaandets Løsning. Det var Mindet herom, der gav Begivenheden Navn af Glædesfest; og senere holdt Gleerup en stor Tale over samme Emne.

Allerede Kl. 4 var der Fællesspisning. Der var ca. 300 Deltagere, som samledes i et stort Telt. Taler var der

mange af. Selve Herredfogden, Justitsraad Lyngge lagde for med en Tale for Kongen, Kaptajn Jespersen, Grønnebjerggaard, talte for Drewsen og denne igen for »Københavns Borgere og Bønderne i Omegnen af København, som saa gæstfrit og smukt modtog vore svenske og norske Brødre«. Rs. Sørensen talte for »Folkets Ære og Folkets Tunge«, og Kaptajn Jespersen for de Godsejere, der tilbød deres Fæstere Ejendom og Arvefæste, og for Etatsraad Estrup til Kongsdal. Gleerups Indlæg var for endrægtig Samvirken mellem Skolelærerstand og Bondestand, og der lød ogsaa, fra Adjunkt Liebenberg, en Tale til Sønderjylland.

Da Maaltidet og de mange Taler næsten var til Ende, ankom Prokurator og Stænderdeputeret Balthazar Christensen. »Under de mest levende Velkomsthilsener blev den hædrede Gæst i Triumf baaret ind i Teltet, Festen begyndte ligesom paa ny; nu havde Bønderne begge deres djærveste deputerede i deres Midte«.

Balthazar Christensen maatte straks tale. Hans Ord var en Hyldest til det vaagnende Demokrati og mundede ud i en Skaal for Landkommunalforeningen for Holbæk Amt.

Efter Bordet talte Kaptajn Jespersen om Nationalitet og Fædrelandskærlighed, og saa kom Husmand Peder Hansen paa Talerstolen. Han var en Agitator af stærke Ord og vendte sig skarpt imod »Aristokraterne«, de Godsejere, der truer Bondestanden, »for at de kan faa den til at bøje dens Nakke under deres vilkaarlige og paa mange Steder despotiske og tyranniske Aag«. Saa advarede han mod Spytlikkeri og fortsatte: Dersom du elsker dit Fædreland og dine Medborgere, saa arbejd til deres Velvære, arbejd derpaa ved paa enhver lovlig og retfærdig Maade at virke mod Undertrykkelse, Trældom og Tyranni. Husk paa, du danske Bonde, at i vor Stand er der blevet en Bundlevning tilbage af den ægte Danskhed, og at vi ikke som de fleste af Aristokraterne er berørt af

Tyskhedens Smitte, men at vi og vore Sønner er ægte Ætlinge af hine nordiske Kæmpefædre, der var et kraftigt, rigt og selvstændigt Folk!

... Vor uforglemmelige Kong Frederik den Sjette løste vor Stands Lænker, han skænkede os Sæde i Folkeraadet, i Amsraadet og i Sogneforstanderskabet; skal vi da være i Besiddelse af disse store Rettigheder og Goder uden at benytte og bruge dem paa en lovlig, billig og retfærdig Maade og i deres fulde Udstrækning til vor Stands og til hele Fædrelandets Nytte og Tarv?

Frederik Barfod havde skrevet en Sang til Festen, og den blev sunget. Den gik paa Melodien »Der vanker en Ridder mellem grønne Træer« og handlede om Stavnsbaandets Løsning. Et enkelt Vers fortæller lidt om Sangens Karakter:

Han mindes, da Bøjlen sprængtes fra hans Fod
— Roser og yndelige Blommer —
Da Frederik i Kampen mod Herremanden stod
og skænkede Bonden Skærsommer.

Saa talte endelig Asmund Gleerup, Skolelæreren fra Udby, der var blevet tvunget bort fra sin Stilling, fordi han saa aktivt var gaaet ind i Frihedskampen.

Han talte om 20. Juni, Stavnsbaandets Løsning, som Bondestandens Fødselsdag. Før havde der været en Bonderace, nu fik vi en Bondestand. Det er, sagde han, altid en meget ulykkelig og meget farlig Tilstand, naar den ene Stands Lykke og Velvære skal være afhængig af den anden Stands Naade. Arbejdet vil ikke trives og Velsignelsen ikke gro, hvor Utilfredshed og Trældom er til Stede.

»Og føler du ikke din Kind blusse og Blodet rulle raskere i dine Aarer, naar du hører Digteren syng:

Den Slægt, som stolte Fogder kued,
er modnet frem til mandig Daad.
Den Træl, man før med Svøben trued,
han sidder nu i Kongens Raad.«

Saa fremhæver Gleerup, hvorledes Dagen har sin store Betydning for hver dansk Mand, ja, at Bonden maa ske fra Begyndelsen var den, der mindst forstod. Aarhundreders Trældom havde forkuet og sløvgjort ham, at han ikke begreb eller længtes efter Frihedens Goder. Og Gleerup sluttede:

Hver Gang Friheden sejrer over Trældommen, Sandheden over Løgnen og Lyset over Mørket, da skrider Folkene fremad. En saadan Sejr vandtes her i vort Fædreland den 20. Juni 1788. Dagen skal være os en Fortrøstning om, at Tiderne gaar ustandseligt fremad, at Friheden vel kan forkues og undertrykkes, men aldrig uddø her paa Jorden.

Den sidste Taler var Boghandler Bertelsen, Holbæk; han talte om Vigtigheden af at bevare det danske Sprog og mindede paa en smuk og hjertelig Maade om de Mænd, der havde staaet forrest i den Kamp for Sprog og Nationalitet, som nu finder Sted.

Festen sluttede først ved 11—12-Tiden om Aftenen. Da Festen var endt — hedder det i en Omtale af Mødet —, og Folk tog ad Vejene hjemefter i den smukke, lyse Sommernat, var der hos mange en Følelse af at have oplevet noget usædvanligt, noget stort og festligt, noget, som flere af Deltagerne i denne Fest aldrig kunde blive ked af at fortælle om.

Litteratur: Fra Holbæk Amt 1925 Jens P. Jensen: De første store Folkefester. Holbæk Amts Dagblad, Skildring af Mødet paa Grundlag af Referater i Almuevennen ved Redaktør Rasmus P. Nielsen, Nr. 300 og 302, 1904, Nr. 147 og 148, 1905. Albert Thomsen: Holbæk Købstads Historie, Biografisk Leksikon.

Nærværende Artikel har været trykt i Holbæk Amtstidende 27.—6.—45.